

Zašto parlamentarni izbori nisu rešenje – mehanizmi održavanja sistema kroz kontrolisanu opoziciju

Nakon urušavanja rekonstruisane nadstrešnice u Novom Sadu, kada je ubijeno 16 ljudi, širom Srbije su se proširili studentski protesti, odnosno blokade fakulteta, organizovane putem direktno demokratskih plenuma. Zahtevi studenata su između ostalog bili utvrđivanje odgovornosti za pad nadstrešnice u borbi protiv korupcije. U mesecima koji su usledili, protesti su postali masovni i evoluirali su. Sa blokiranih fakulteta su se prelili na ulice, pozivajući narod da se direktno uključi. Studenti su pešačili u gradove širom Srbije u kojima su organizovali proteste, ali su takođe i tražili od ostatka stanovništva da se uključi u politički život organizovanjem direktno-demokratskih zborova u svojim gradovima i lokalnim zajednicama.

Najnovija evolucija protesta je postavljanje zahteva da se održe vanredni parlamentarni izbori. Ovaj zahtev je predstavljen kao ključni korak ka rešenju političke krize i uspostavljanju funkcionalnih institucija. Ako dublje analiziramo faze kroz koje je protestni pokret prošao za nešto manje od šest meseci, videćemo da pomeranje fokusa na parlamentarne izbore predstavlja simptom šireg mehanizma održavanja sistema quo, kroz ono što možemo nazvati *kontrolisana opozicija*, odnosno delovanje *državnih ideoloških aparata*.

U ovom tekstu ćemo probati da pružimo analizu trenutne društvene borbe u Srbiji, ispitujući kako je došlo do toga da zahtevi protestnog pokreta reprodukuju postojeće odnose moći i ograniče potencijal za suštinske društvene promene.

Apsorpcija i institucionalizacija protesta

Studentski protesti u Srbiji, motivisani dubokim gnevom zbog gubitka ljudskih života i sveprisutne, ogoljene korupcije koja je dovela do ove tragedije, izrazili su radikalno nepoverenje značajnog dela stanovništva u institucije vladajućeg sistema. Samoorganizovanje studenata putem direktno-demokratskih plenuma ukazuje na potencijal za vaninstitucionalni pritisak i preispitivanje načina na koji sistem funkcioniše. Međutim, vremenom je dominantni narativ protesta počeo da se fokusira na jedan politički cilj koji se nalazi upravo u okviru vladajućeg sistema – vanredne parlamentarne izbore. Nakon dosta unutrašnjih previranja u okviru protesnog pokreta, struja koja je gurala zahtev za vanrednim parlamentarnim izborima je uspela da odnese prevagu i on je izglasan 5. maja 2025. od strane plenuma i sa njime su studenti izašli u javnost.

Ovakav razvoj protestnog pokreta protiv korupcije, kroz specifičan institucionalni politički zahtev ilustruje ključni mehanizam održavanja sistema kroz ideološke aparate: sistem apsorbuje i institucionalizuje postojeće nezadovoljstvo, pacifikujući potencijal za autentičnu sistemsku promenu, koja preispituje osnove neoliberalnog društva u kojem živimo. Umesto izgradnje alternativnih struktura ili dosadašnjeg direktnog pritiska da institucije rade svoj posao nezavisno od vladajuće strukture (partije, koalicije), borba se kanališe u unapred definisani i kontrolisani okvir parlamentarne borbe.

Zahtev za vanrednim izborima u kontekstu postojanja dubokog nepoverenja u institucije sistema i svesti o sveprisutnoj, sistemskoj korupciji može delovati naivno, ali njegova prava svrha je svojevrsno “pražnjenje” nagomilanog besa unutar sigurnih granica političkog sistema. Na ovaj način potencijal za radikalnije promene i preispitivanje samih temelja ovog političkog sistema – od načina upravljanja do ekonomskih

odnosa koji omogućavaju korupciju – pokušava da se neutrališe. Pomeranjem fokusa na izbore, energija protesta se preusmerava sa pritiska odozdo na očekivanje da će promena doći odozgo, kroz mehanizme koje kontroliše isti onaj sistem koji je i doveo do krize.

Uloga političke opozicije

Veoma brzo nakon što su krajem 2024. godine studentski protesti počeli da artikulišu svoje nezadovoljstvo i formulišu zahteve, na scenu su stupile i etablirane političke opozicione stranke, ali i druge organizovane opozicione organizacije. Njihovo pristustvo na studentskim protestima, davanje izjava podrške i agresivno nametanje narativa o potrebi za vanrednim parlamentarnim izborima (i/ili ekspertskoj vladi) postali su sveprisutni. Iako može delovati da opozicija staje na stranu studenata i građana, i da podržava borbu za pravdu i odgovornost, neophodno je analizirati njenu ulogu u kontekstu mehanizma održavanja postojećeg sistema.

Politička parlamentarna opozicija, po svojoj prirodi, teži preuzimanju vlasti. U situaciji masovnog nezadovoljstva, studentski protesti predstavljaju potencijalnu bazu podrške i priliku za ostvarenje tog cilja. Tako se pomeranje fokusa protesta na zahtevanje parlamentarnih izbora savršeno uklapa u agendu opozicionih stranaka. One sebe nude kao alternativu trenutnoj vlasti, obećavajući da će, ukoliko dođu na vlast, rešiti probleme i ispuniti zahteve studentskog protesta.

Poznato nam je, međutim, da opozicione stranke ne nude zaista suštinsku promenu sistema, već samo smenu političkih elita unutar postojećih kapitalističkih struktura moći. Njihova kritika aktuelnog režima ostaje na nivou proceduralnih nepravilnosti, korupcije pojedinaca ili autoritarnih tendencija, bez dovođenja u pitanje temeljnih socio-ekonomskih, klasnih odnosa koji te probleme kreiraju. Njihov fokus na “fer i slobodne izbore” implicira [veru u](#)

[parlamentarni sistem](#) kao rešenje, čak i kada je evidentno da su problemi dublji i sistemski.

Vidimo da su opozicione partije i organizacije integralni deo mehanizma *kontrolisane opozicije*. One kanališu energiju protesta u poznate i predvidljive institucionalne okvire, nudeći "političko rešenje" koje ne pretila da uzdrma same temelje kapitalističkog sistema. Očekivano, umesto podrške radikalnijim zahtevima za direktnom demokratijom i samoorganizovanjem, one promoviraju izbore kao jedini legitiman put do promena. Time ne samo da ograničavaju domet potencijalnih promena, već i jačaju legitimitet samog sistema koji je doveo do krize, nudeći iluziju da se problemi mogu rešiti unutar njegovih ovira, odnosno zamenom aktera na vlasti.

Delovanje državnih ideoloških aparata

Prema teoriji francuskog filozofa i sociologa Luja Althussera, sistem se ne održava samo državnim represivnim aparatima (poput policije i vojske), već i kroz kompleksne mehanizme i institucije koje reprodukuju vladajuću ideologiju – *državnim ideološkim aparatima* (DIA). U kontekstu pomeranja fokusa studentskih protesta ka zahtevanju vanrednih parlamentarnih izbora u Srbiji, delovanje različitih DIA ključno je za razumevanje kako se energija nezadovoljstva usmerava i kontroliše.

1. Mediji kao DIA: Mediji, kako oni pod direktnom kontrolom vlasti, tako i oni koji se predstavljaju kao nezavisni, igraju značajnu ulogu u oblikovanju javnog mnjenja i definisanju okvira političke debate. Prorežimski mediji aktivno diskredituju proteste, umanjuju njihov značaj ili ih povezuju sa interesima stranih sila, čime se stvara narativ koji legitimiše postojeću vlast i delegitimiše alternativne oblike političkog delovanja. Sa druge strane, opozicioni mediji, iako

kritikuju aktuelni režim i podržavaju studentske zahteve, često se fokusiraju isključivo na institucionalni izlaz kao jedino rešenje krize. Oni promovišu narativ o vlasti koja treba da bude zamenjena, bez dubljeg preispitivanja sistemskih problema, marginalizujući alternativne strategije borbe. Na taj način, oba medijska pola, iako naizgled suprotstavljena, doprinose normalizaciji parlamentarnih izbora kao primarnog i najvažnijeg cilja, marginalizujući radikalnije perspektive i analize koje ukazuju na potrebu za fundamentalnijim promenama.

2. Politički sistem kao DIA: Sam parlamentarni sistem, sa svojim pravilima i procedurama, funkcioniše kao ideološki aparat, normalizujući određene oblike političkog delovanja (glasanje, partijsko organizovanje) i marginalizujući druge (direktna akcija, zborovi/plenumi). Fokusiranjem na izbore kao na jedini legitimni način za sticanje i promenu vlasti, on internalizuje ideju da se društveni i politički problemi mogu rešavati isključivo unutar okvira postojećeg sistema. Zahtev studenata za održavanje vanrednih izbora, uprkos širokom nepoverenju u postojeće institucije, paradoksalno jača legitimitet tih istih institucija kao jedinog prihvatljivog foruma za rešavanje krize. Ovaj fokus na izbore prisvaja rad na razvoju vaninstitucionalnih oblika organizovanja i direktne demokratije i usmerava ga ka sebi.

3. Obrazovni sistem kao DIA: Iako su u okviru ovog protestnog pokreta univerzitetski profesori pružili podršku studentskim zahtevima, treba razmotriti da li je podrška usmerena na poboljšanje sopstvenog položaja unutar sistema ili obuhvata i širu kritiku sistema. Sa druge strane, kažnjavanjem prosvetnih radnika i univerzitetskih profesora u protestu, režim je ciljao na slabljenje fronta, udarajući na materijalnu egzistenciju i ukidajući plate radnicima u štrajku, kao i onima koji nisu zvanično u štrajku ali su u efektivnoj obustavi rada na blokiranim fakultetima, ujedno podržavajući studente.

Delovanjem ovih različitih DIA, dominantna ideologija se

reprodukuje i nameće kao “zdrav razum”, usmeravajući nezadovoljstvo i želju za promenom u pravcu koji ne ugrožava suštinske strukture moći. Fokus na parlamentarne izbore tako ostaje internalizovan kao jedini “realan” cilj, čime se ograničava politička artikulacija i razmatranje vaninstitucionalnih alternativa.

Izostanak dublje socio-ekonomske analize

Jedna od ključnih karakteristika trenutnog protestnog pokreta u Srbiji jeste relativno odsustvo dublje socio-ekonomske analize uzroka problema na koje se ukazuje. Iako postoji široko rasprostranjeno nezadovoljstvo korupcijom, nefunkcionisanjem institucija i autoritarnim tendencijama vlasti, retko se u javnom diskursu preispituju ekonomske strukture koje su njihovi temeljni uzroci.

Naime, korupcija i klijentelizam nisu izolovani incidenti, već sistemski problemi ukorenjeni u specifičnom polu-kolonijalnom i polu-perifernom modelu ekonomskog razvoja, koji obuhvata privatizaciju društvene i državne imovine, deindustrijalizaciju zemlje i uspostavljanje dominantnog uvozničkog lobija, deregulaciju tržišta i potpunu zavisnost od stranog kapitala. Polu-periferni položaj Srbije u globalnom kapitalističkom sistemu stvara specifične pritiske i ranjivosti koje pogoduju autoritarnim tendencijama i koruptivnim praksama. Jaka zavisnost od stranih investicija i potreba za privlačenjem kapitala po svaku cenu kreiraju “slabe” institucije koje stavljaju interese uskih grupa iznad opšteg dobra. Ipak, potrebno je naglasiti da državne institucije svakako rade u interesu vladajuće klase u svakom obliku države, što znači da država ne bi radila u interesu naroda, čak i kada vlast ne bi bila korumpirana. Štaviše, jače i efikasnije institucije sistema, i smanjenje korupcije, mogu dovesti do konsolidovanijeg otpora istog sistema na potencijalne udarce i

borbu za suštinske promene.

Dominantni narativ opozicije, koji je prihvaćen i u okviru protestnog pokreta, uglavnom se fokusira na personalizaciju problema – na “lošu” vlast i potrebu za njenom zamenom “boljom”. Retko se dovode u pitanje sami mehanizmi funkcionisanja ekonomskog sistema koji omogućavaju akumulaciju moći i bogatstva u rukama malog broja ljudi, bez obzira na to ko je na vlasti. Zahtev za parlamentarnim izborima implicitno pretpostavlja da će promena političke garniture automatski rešiti duboko ukorenjene probleme korupcije i način na koji institucije funkcionišu, zanemarujući činjenicu da su te pojave strukturno uslovljene i inherentne kapitalističkom poretku.

Izostanak dublje socio-ekonomske analize ograničava domet potencijalnih promena. Ključno je razumeti kako kapitalistički odnosi moći i zavisni položaj države periferije u odnosu na sile centra kapitalističkog svetskog sistema doprinose održanju autoritarnog režima i lošem položaju većine ljudi. Bez ovog razumevanja borba se svodi na površinske političke promene koje ne napadaju suštinu problema. Fokusiranjem isključivo na izbore, propušta se prilika da se otvori širi dijalog o alternativnim ekonomskim modelima i pravednijoj raspodeli resursa i moći u društvu.

Relativno blaga reakcija represivnih aparata

Uobičajeno je da autoritarni režimi, suočeni sa značajnim društvenim nemirima i protestima koji potencijalno ugrožavaju njihovu moć pribegavaju demonstraciji sile kroz represivne državne aparate kao što su policija, žandarmerija i tajne službe. Međutim, u slučaju studentskih protesta u Srbiji primetili smo relativno blagu reakciju, posebno u početnim fazama i u poređenju sa nekim ranijim protestima ili reakcijama na slične situacije u drugim državama.

Ova uzdržanost u primeni direktne sile može se tumačiti kao indikator nekoliko faktora. Jedan od faktora predstavlja deo šire strategije režima da stvori privid tolerancije i demokratičnosti pred domaćom i međunarodnom javnošću. Oštra represija bi mogla da radikalizuje proteste, privuče osudu međunarodnih aktera što bi bilo kontraproduktivno za legitimitet vlasti. Dozvoljavanjem mirnih protesta, uz istovremeno usmeravanje narativa kroz kontrolisane medije, režim može da umanji percepciju autoritarnosti i održi kontrolu bez preke potrebe za nasiljem.

Blaga reakcija policije takođe ukazuje na efikasnost delovanja državnih ideoloških aparata u usmeravanju i kontroli anti-sistemske borbe. Ukoliko sistem procenjuje da je dominantni tok protesta usmeren ka institucionalnim rešenjima, a da radikalniji, vaninstitucionalni oblici otpora ostaju marginalizovani, potreba za oštrom represijom se smanjuje. U takvom scenariju, ideološka kontrola se pokazuje kao efikasnije i manje rizično sredstvo održavanja stabilnosti sistema.

Relativna uzdržanost u primeni sile može da ukaže i na procenu režima da trenutni oblik borbe fokusiran na izbore ne predstavlja egzistencijalnu pretnju, ukoliko se studenti u protestu i opozicione stranke drže okvira institucionalne borbe i ne pozivaju na radikalnije akcije koje bi mogle da destabilizuju sistem.

Dakle, određen nivo nezadovoljstva i proteste koji ostaju unutar prihvatljivih granica sistem je spreman da toleriše, ali to ne isključuje mogućnost represije, što smo i videli na primeru pokušaja nasilnog razbijanja blokade Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja u Novom Sadu, što je mogao biti "probni balon" nakon koga bi usledile dalje nasilne deblokade fakulteta, u slučaju da je izostala jaka reakcija javnosti. Drugi primer je hapšenje nekolicine opozicionih aktivista pred protest 15. marta u Beogradu, koji pokazuje selektivnu primenu represije usmerenu na sprečavanje radikalnijih oblika

delovanja i održavanje narativa o “mirnim i demokratskim” protestima.

Paralelni tokovi borbe: Liberalni i Slobodarski potencijal

Analizirajući trenutnu društvenu i političku dinamiku u Srbiji, u kontekstu studentskih protesta i šireg nezadovoljstva, moguće je uočiti postojanje dva paralelna, ali ne i usaglašena toka borbe. Razumevanje ovih tokova i njihove interakcije važno je za procenu dometa ideoloških aparata, ali i potencijala za suštinske promene.

Sa jedne strane, dominantan tok predstavlja liberalnu ili parlamentarnu borbu. Ovaj tok je fokusiran na institucionalne promene, primarno na smenu aktuelne vlasti kroz vanredne parlamentarne izbore. Njegovi glavni akteri su etablirane opozicione političke stranke i nevladine organizacije, ali i određeni univerzitetski profesori, a medijski narativ koji dolazi sa opozicione strane, uglavnom se kreće u okvirima kritike vlasti i promocije izbora kao jedinog rešenja. Zahtevi su uglavnom usmereni na vladavinu prava, borbu protiv korupcije (unutar postojećeg sistema) i građanske demokratske procedure. Ovaj tok, iako artikuliše značajan deo javnog nezadovoljstva, inherentno ostaje unutar okvira postojećeg političkog sistema i ne dovodi u pitanje njegove temeljne postavke.

Sa druge strane stoji slobodarski tok, koji je često manje vidljiv u zvaničnim medijima, ali je prisutan kroz samoorganizovanje studenata i kroz njihov poziv građanima da se organizuju u zborove u svojim mesnim zajednicama. Ovaj poziv predstavlja potencijal za izgradnju decentralizovane mreže direktnog učešća građana u odlučivanju i artikulisanju zahteva odozdo prema gore, mimo tradicionalnih političkih struktura.

Međutim, upravo u ovom potencijalu za autonomno organizovanje leži i izazov. Zbog toga se na ovim zborovima pojavljuju i predstavnici etablirane političke opozicije, nastojeći da ih preuzmu i usmere ka svojoj agendi, odnosno zahtevu za parlamentarnim izborima. Ovaj pokušaj preuzimanja ilustruje strategiju liberalnog toka da inkorporira i kontroliše snagu koja potiče van institucionalnih okvira, preusmeravajući je ka svojim ciljevima. Umesto da se narodni zborovi razviju kao autonomni centri moći i artikulacije radikalnijih zahteva, postoji rizik da budu instrumentalizovani kao podrška partijskim interesima i predizbornoj kampanji opozicije.

Ovaj sukob oko [zborova u mesnim zajednicama](#) jasno oslikava tenziju između dva toka borbe: slobodarski potencijal za direktnu demokratiju i samoorganizovanje suočava se sa naporima liberalnog toka da ga integriše u svoju strategiju institucionalne promene. Uostalom, na primeru studentskih plenuma vidimo koliko je uspešan liberalni tok, jer su upravo studenti, direktno demokratski, odlučili da traže vanredne parlamentarne izbore.

Prebacivanje fokusa studentskih protesta na zahtev za održavanje vanrednih parlamentarnih izbora otkriva složenu dinamiku odnosa između društvenog nezadovoljstva i mehanizma održavanja postojećeg sistema putem državnih ideoloških aparata, odnosno kontrolisane opozicije. Iako je legitimno tražiti političku odgovornost i promene, oslanjanje na institucionalno rešenje kroz parlamentarne izbore nužno vodi ka amortizaciji narodnog nezadovoljstva i neutralizaciji potencijala za suštinske, dugoročne promene koje bi sprečile buduće tragedije usled systemske korupcije.

Delovanje državnih ideoloških aparata, dominantna uloga političke opozicije koja nameće svoju agendu, te izostanak dublje socio-ekonomske analize, usmeravaju nezadovoljstvo u okvire postojećeg političkog poretka i time čuvaju stabilnost sistema. Relativno blaga reakcija represivnih aparata sugeriše efikasnost ideološke kontrole, dok primeri selektivne

represije i marginalizacije radničkih inicijativa pokazuju granice tolerancije sistema.

Istinska promena ne može se osloniti isključivo na smenu vlasti unutar postojećih struktura. Jedina stvarna nada za fundamentalnu transformaciju društva leži u izgradnji autonomnih struktura koje će funkcionisati direktno demokratski i odozdo-na-gore. To podrazumeva razvoj kritičke analize kapitalizma i njegove inherentne veze sa korupcijom, uključivanje u nehijerarhijske borbene sindikate, organizovanje na radnim mestima, udruživanje u zborove u lokalnim zajednicama, ali i široku primenu metoda direktne akcije u toj borbi.